

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вакуленко О. А. Військовий туризм: перспективи розвитку в Україні. *Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6-7 квітня 2023 р.). К. : КНУКІМ, 2023. С.107–110.
2. Ващенко О. В., Зігунова І. С. Проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні. *Стан і перспективи сучасного туризму*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (м. Суми, 27 – 28 листопада 2024 року). Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 11 – 14.
3. Закон України «Про туризм» 2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 08.11.2025)
4. Зігунов Р. В., Зігунов В. М. Стратегічні аспекти розвитку туристичних кластерів у повоєнний період в Україні. *Індустрія туризму та гостинності: досвід, проблеми, перспективи* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 17 – 18 квітня 2024 року). Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. С. 26 – 29.
5. Лебедева В. В., Саленко Л. Р. Адаптація туріндустрії до умов військового стану: проблеми та перспективи відновлення. *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квітня 2024 р.). Харків : ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2024. С. 11–13.
6. Оболенцева Л. В., Діасамідзе М. М. Сільський зелений туризм як інструмент відновлення України. *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квітня 2024 р.). Харків : ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2024. С. 9–11.
7. Писаревський І. М., Богдан Н. М. Туристична галузь України: проблеми військового періоду та напрями поствоєнного відновлення. *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квітня 2024 р.). Харків : ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2024. С. 3–5.

Д. О. Шевчук, І. С. Зігунова

*Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

У статті досліджено сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму, визначено його роль у світовій економіці та культурному обміні. Особливу увагу приділено впливу глобалізаційних процесів, політичних, економічних та природних чинників на туристичну діяльність. Розглянуто наслідки пандемії COVID-19 та війни в Україні для міжнародного туризму, а також перспективи відновлення туристичного сектора й розвитку інноваційних та безпечних форм подорожей.

Ключові слова: міжнародний туризм, туристичний ринок, глобалізація, економічний розвиток, пандемія, інновації.

The article examines current trends in the development of international tourism and identifies its role in the global economy and cultural exchange. Special attention is given to the impact of globalization processes, as well as political, economic, and natural factors on tourism activities. The consequences of the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine for international tourism are analyzed, along with the prospects for the recovery of the tourism sector and the development of innovative and safe forms of travel.

Keywords: international tourism, tourism market, globalization, economic development, pandemic, innovations.

Постановка проблеми. Міжнародний туризм є однією з провідних галузей світової економіки, проте він надзвичайно вразливий до зовнішніх чинників, таких як глобальні кризи, пандемії та воєнні конфлікти. Сучасна наукова та практична проблема полягає у визначенні стратегій стабільного розвитку туристичної сфери та адаптації до нових викликів, збереженні культурної та природної спадщини, а також підвищенні безпеки та якості туристичних послуг.

Мета: проаналізувати сучасні тенденції міжнародного туризму, оцінити вплив глобальних криз на його розвиток та визначити перспективні напрямки адаптації туристичної галузі до нових умов світової економіки.

Виклад основного матеріалу. Туризм є однією з провідних галузей економіки, яка забезпечує значні надходження до державного бюджету, стимулює економічний розвиток країн, створює умови для задоволення потреб людей у відпочинку, оздоровленні, пізнанні світу, знайомстві з природою, культурою, традиціями та звичаями різних народів. Він виступає невід'ємною складовою сучасного способу життя, сприяє створенню нових робочих місць, збільшенню валютних надходжень, розвитку суміжних сфер і галузей, підтримує збереження природної та культурної спадщини, активізує інвестиційну діяльність, покращує інфраструктуру та підвищує рівень доходів місцевого населення.

У добу глобалізації та розмаїття видів діяльності, зокрема форм дозвілля, важливого значення набуває прагнення долучатися до світової культурної спадщини, отримувати нові враження, збагачуватись морально й духовно. Глобалізаційні процеси, регіоналізація та концентрація світового господарства визначають напрями розвитку сучасного міжнародного туризму.

Туристична діяльність перебуває під постійним впливом політичних, економічних, соціальних і природних чинників. Організація міжнародних подорожей має здійснюватися з дотриманням вимог

безпеки туристів, врахуванням можливих ризиків, пов'язаних із форс-мажорними обставинами, політичною чи економічною нестабільністю окремих країн і регіонів світу. Туризм є вразливою галуззю: обмеження, спричинені пандемією, призвели до скорочення туристичних потоків, що негативно позначилося на транспортній, готельній та ресторанній індустріях.

Міжнародний туризм охоплює поїздки за межі постійного місця проживання з обов'язковим перетином державного кордону, які здійснюються з метою відпочинку, оздоровлення або пізнання інших країн і культур та не пов'язані з виконанням оплачуваної роботи. Тривалість таких подорожей може становити від однієї доби до одного року. Туристична діяльність базується на повазі до культурного різноманіття, звичаїв і традицій народів світу.

Згідно із Законом України «Про туризм» [1], до міжнародного туризму належать в'їзний туризм – подорожі територією України осіб, які не є її постійними жителями, та виїзний туризм – подорожі громадян України й осіб, що постійно проживають на її території, до інших країн.

Міжнародний ринок туристичних послуг – це складна, впорядкована система, учасниками якої є виробники, постачальники, посередники та споживачі туристичних продуктів, що взаємодіють між собою з метою реалізації власних інтересів у процесі купівлі та продажу туристичних послуг.

У 2020 році, внаслідок пандемії коронавірусу, кількість міжнародних поїздок у світі скоротилася на один мільярд, або на 74%, а доходи галузі зменшилися на 1,3 трлн доларів США. Згідно з даними Всесвітнього туристичного барометра ЮНВТО, у період із січня по липень 2022 року кількість міжнародних туристів збільшилася майже втричі (+172%) порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Це свідчить про те, що туристичний сектор відновив близько 60% від рівня, зафіксованого до пандемії [2].

Таке стабільне відновлення пояснюється високим відкладеним попитом на міжнародні подорожі, а також поступовим послабленням або повним скасуванням обмежень на пересування: станом на 19 вересня 2022 року 86 країн світу вже не мали жодних COVID-обмежень [2].

У зазначений період 2022 року було здійснено близько 474 мільйонів міжнародних подорожей, що значно перевищує показник 2021 року (175 мільйонів). Лише у червні та липні 2022 року

зафіксовано 207 мільйонів міжнародних прибуттів, тобто удвічі більше, ніж за ті самі місяці попереднього року. Ці два місяці становили 44% від загальної кількості прибуттів, зареєстрованих протягом перших семи місяців 2022 року [2].

Європа залишалася провідним туристичним напрямом, прийнявши 309 мільйонів туристів, що становить 65% від загальної кількості міжнародних прибуттів у світі за цей період [2].

У 2021 році кількість міжнародних туристичних прибуттів становила 415 млн осіб, що в 2,3 раза менше, ніж у 2010 році, та в 3,5 раза менше, ніж у 2019 році. Найбільше скорочення зафіксовано в Азійсько-Тихоокеанському регіоні - у 17,2 раза (з 360,4 млн осіб у 2019 році до 20,9 млн у 2021 році), тоді як найменше - у Європі, де показник знизився у 2,7 раза (з 746,1 млн до 279,8 млн осіб).

У 2021 році в Американському регіоні було зафіксовано 89,1 млн міжнародних туристичних прибуттів, що свідчить про скорочення майже у два з половиною рази відносно докризового 2019 року. У країнах Близького та Середнього Сходу туристичні потоки зменшилися до 14,5 млн осіб, тобто показник виявився нижчим за рівень 2019 року майже у п'ять разів. В Африканському регіоні кількість міжнародних прибуттів у 2021 році становила 17,9 млн осіб, що відповідає падінню приблизно у чотири рази порівняно з періодом до пандемії.

Частка туризму у ВВП різних країн варіюється: від 1% у державах із розвиненою, диверсифікованою економікою до 10% у країнах, де туризм становить значну частину економічного сектору. Зокрема, у Австрії цей показник становить 8,5%, у Німеччині – 0,9%, у Великій Британії – 1,9%, у США – 1%, а в Іспанії – 4,2%. У невеликих острівних державах роль туризму ще вагоміша - він може формувати понад половину ВВП (наприклад, Антигуа - 58%, Багамські острови – 52%, Бермудські острови – 35%) [3].

Європа залишається ключовим регіоном на міжнародному туристичному ринку. У 2019 році її частка за показником туристичних прибуттів становила 51%, а за експортом туристичних послуг (доходами від туризму) – 39%. Європейський континент має високорозвинену туристичну інфраструктуру: численні колективні засоби розміщення, тематичні парки, ресторани, кафе, а також велику кількість рекреаційних зон, сприятливих для розвитку різних видів туризму – пляжного, гірськолижного, екскурсійного тощо. Крім того, Європа вирізняється найвищою концентрацією міжнародних

маршрутів, значними інвестиціями в інфраструктуру, маркетинг і рекламу, а також тісними міжрегіональними зв'язками [3].

Справжнім потрясінням для туристичної галузі України стало початок повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року. Військові дії, що охопили більшість регіонів держави, масові руйнування інфраструктури, закриття авіапростору та вимушена евакуація мільйонів громадян практично паралізували діяльність у сфері туризму.

За оцінками експертів, втрати туристичної індустрії України у 2022 році становили близько 5 млрд доларів США, що дорівнює приблизно 1,5% від ВВП країни [4]. Було пошкоджено або зруйновано сотні готелів, баз відпочинку та інших туристичних об'єктів. Зокрема, значних руйнувань зазнала курортна інфраструктура Херсонської області на узбережжі Чорного моря.

У воєнних умовах в'їзний туризм повністю зупинився, за винятком окремих груп іноземних журналістів і волонтерів, які приїздили з гуманітарною або професійною метою. Натомість виїзний потік громадян України різко зріс – здебільшого це були вимушені переселенці, які шукали безпечний притулок у країнах Європи. За даними ООН, з початку війни близько 8 мільйонів українців виїхали за кордон [5].

Попри складну ситуацію, Україна не припинила зусиль із популяризації свого туристичного потенціалу у світі. У травні 2022 року на міжнародній виставці IMEX (Worldwide Exhibition for Incentive Travel, Meetings and Events) у Франкфурті було представлено концепцію «Brave Travel» («Сміливі подорожі»). Її мета – показати Україну як країну мужніх і незламних людей, запросити іноземців відвідати її, щоб особисто побачити наслідки війни, відчувати силу українського духу та підтримати національну економіку [5].

У межах цієї ініціативи розроблено низку пілотних турів до безпечних регіонів заходу України – Львівщини, Закарпаття, Чернівців. Програма орієнтована на відважних і небайдужих туристів, які готові подорожувати, незважаючи на певні ризики. Під час таких поїздок передбачено відвідування історико-культурних пам'яток, дегустації місцевої кухні та зустрічі з людьми, які постраждали від війни.

Однак очевидно, що за умов триваючих бойових дій і масштабних руйнувань відновлення в'їзного туризму в Україні у

короткостроковій перспективі малоімовірне. Згідно з прогнозами Всесвітньої туристичної організації, повернення міжнародного туризму до довоєнного рівня може тривати від трьох до п'яти років після завершення війни.

Для цього необхідними передумовами є відновлення туристичної інфраструктури, налагодження транспортного сполучення, гарантування безпеки відвідувачів, а також активне просування України на міжнародному туристичному ринку.

У рейтингу міжнародних туристичних прибуттів Франція продовжує утримувати перше місце, хоча за доходами від туризму вона лише третя (63,8 млрд дол. США). США займають перше місце за обсягом прибутків (214,1 млрд дол. США) і третє – за кількістю туристів (79,3 млн осіб). Іспанія традиційно посідає друге місце у світі як за доходами (79,7 млрд дол. США), так і за прибуттями (83,5 млн осіб). Китай перебуває на четвертому місці за кількістю прибуттів (65,7 млн осіб), але лише на одинадцятому за доходами (35,8 млрд дол. США). Італія займає п'яте місце за прибуттями (64,5 млн осіб) і шосте – за доходами (49,6 млрд дол. США), поступаючись Великій Британії (52,7 млрд дол. США) [3].

Проте міжнародний туристичний ринок у цілому зазнав серйозного впливу глобальних криз останніх років. Пандемія COVID-19 та пов'язані з нею обмеження призвели до помітного скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій у туристичну сферу. Так, у 2021 році світові інвестиції у туризм становили 39,7 млрд дол. США, що в 1,6 раза менше, ніж у 2019 році. У 2022 році найбільша частка таких інвестицій припадала на Азійсько-Тихоокеанський регіон (17,3 млрд дол., або 43,6%), Європу (7,6 млрд дол., або 19,1%), Африку (6,7 млрд дол., або 16,9%), країни Карибського басейну (5,8 млрд дол., або 14,6%) та Північну Америку (2,3 млрд дол., або 5,8%). В усіх регіонах зафіксовано скорочення іноземних вкладень порівняно з 2019 роком [2].

З початком пандемії у 2020 році туризм став однією з найуразливіших галузей світової економіки. Внесок туризму у глобальний ВВП скоротився до 5,5%, а зайнятість у цій сфері знизилася приблизно на 100-120 млн осіб, особливо у малому та середньому бізнесі, переважно в країнах, де туризм є основним джерелом доходів [2]. Такої глибокої кризи туристична галузь не переживала навіть з часів Другої світової війни.

Водночас криза створила й нові можливості. Вона стимулювала активніше впровадження цифрових технологій і інновацій у сфері обслуговування (штучний інтелект, доповнена реальність), зростання значення екологічного туризму та індивідуального підходу до клієнтів. Туристи дедалі частіше обирають приватні поїздки малими групами, переважно у межах своєї країни, зважаючи на безпеку та санітарні умови.

Протягом 2023–2025 років міжнародний туризм увійшов у фазу активного відновлення, що підтверджується оновленими глобальними статистичними показниками та зміною характеру туристичного попиту. За даними Всесвітньої туристичної організації, у 2023 році кількість міжнародних туристичних поїздок сягнула близько 1,3 млрд, що відповідає приблизно 90% рівня 2019 року. Туристичні надходження у світі оцінюються майже у 1,4 трлн доларів США, тобто галузь практично повернулася до допандемічних фінансових результатів [6]. Прямий внесок туризму у світовий валовий внутрішній продукт становить близько 3%, а з урахуванням опосередкованого впливу на суміжні сфери його роль у глобальній економіці залишається стратегічно важливою.

У 2024 році відновлення міжнародного туризму продовжилося і майже досягло допандемічних показників. За різними оцінками, загальна кількість міжнародних туристичних прибуттів у світі становила близько 1,4 млрд, що практично дорівнює рівню 2019 року (99 %) і перевищує показники 2023 року приблизно на 11 %. У звітах також фігурують дані про зростання доходів від міжнародного туризму до понад \$1,7 трлн у 2024 році [7].

Відновлення міжнародних туристичних потоків відбувається нерівномірно залежно від регіону. Найшвидші темпи зафіксовано на Близькому Сході, де туристичні прибуття у 2023 році вже перевищили рівень 2019 року. Європа, яка традиційно залишається провідним туристичним регіоном світу, відновила близько 94% допандемічних обсягів, зберігаючи високу концентрацію туристичної інфраструктури та міжнародних маршрутів. Країни Америки та Африки також демонструють стійку позитивну динаміку, тоді як Азійсько-Тихоокеанський регіон відновлюється повільніше, що пов'язано з пізнішим скасуванням обмежень на міжнародні подорожі та обережнішою туристичною політикою окремих держав.

Початкові дані за 2025 рік свідчать про подальше зростання мобільності туристів і активність міжнародних подорожей. За перше

півріччя 2025 року кількість міжнародних поїздок сягала приблизно 690 млн, що на 5 % більше, ніж за аналогічний період 2024 року, і на 4 % більше, ніж у відповідному періоді допандемічного 2019 року. Дані за перші дев'ять місяців 2025 року показують, що міжнародні прибуття досягали близько 1,16 млрд, що на 4,5 % більше ніж у 2024 році. За прогнозами спеціалістів ООН з туризму, у 2025 році загальний обсяг міжнародних туристичних поїздок може зрости на 3–5 % порівняно з 2024 роком, що підкреслює позитивну динаміку після пандемії [8].

Період 2023–2025 років характеризується не лише кількісним зростанням, а й якісною трансформацією туристичної галузі. Пандемія та глобальні кризи прискорили цифровізацію туристичних послуг, активне впровадження онлайн-бронювання, мобільних застосунків, систем персоналізації на основі штучного інтелекту та безконтактних сервісів. Одночасно посилилася увага до сталого розвитку, екологічної відповідальності та зниження негативного впливу туризму на довкілля. Кліматичні зміни, зростання частоти екстремальних погодних явищ і екологічні ризики дедалі більше впливають на вибір туристичних напрямів і сезонність подорожей [8].

На розвиток міжнародного туризму у 2023–2025 роках суттєво впливають і макроекономічні та геополітичні чинники. Світова економіка зростає повільнішими темпами, що обмежує купівельну спроможність частини туристів, тоді як інфляція та зростання вартості транспортних і готельних послуг змінюють структуру попиту. Воєнні конфлікти та політична нестабільність в окремих регіонах продовжують перерозподіляти туристичні потоки на користь безпечніших країн, формуючи нову географію міжнародних подорожей [8].

У цілому, період 2023–2025 років засвідчує поступове повернення міжнародного туризму до докризового рівня за одночасного формування нової моделі розвитку, орієнтованої на безпеку, цифрові технології, екологічну стійкість і гнучке реагування на глобальні виклики. Така трансформація створює передумови для довгострокової стабілізації туристичної галузі та її подальшої адаптації до змін у світовій економіці.

Міжнародний туризм перетворився на важливу складову світового виробництва, адже дозволяє країнам використовувати

власні природні та культурні ресурси – клімат, ландшафти, пам'ятки історії та архітектури – як елементи національного багатства. Його розвиток тісно пов'язаний із загальною економічною ситуацією у світі.

Висновки. Міжнародний туризм залишається ключовою складовою економічного та культурного розвитку країн. Пандемія COVID-19 і військові конфлікти, зокрема війна проти України, продемонстрували високу вразливість цієї галузі. Водночас ці кризи стали стимулом для впровадження інновацій, цифрових технологій, розвитку безпечних та екологічних форм туризму. Відновлення міжнародних туристичних потоків можливе за умови відновлення інфраструктури, забезпечення безпеки та активного просування країни на світовому туристичному ринку. Туризм продовжує відігравати важливу роль у розвитку економіки, створенні робочих місць та зміцненні культурних зв'язків між народами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення : 14.11.2025)
2. Міжнародний туризм повернувся до 60% допандемічного рівня в січні–липні 2022 року. ЮНВТО. URL : <https://www.unwto.org/news/international-tourism-back-to-60-of-pre-pandemic-levels-in-january-july-2022> (дата звернення : 13.11.2025)
3. Світовий туристичний барометр і статистичний додаток. ЮНВТО, 2023. URL : <https://www.e-unwto.org/action/doSearch?ConceptID=2469&target=topic> (дата звернення : 15.11.2025)
4. Туристична галузь: важкий шлях до відновлення. Економічна правда. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/05/21/674127/> (дата звернення : 18.11.2025)
5. Укрінформ. В Україні представили концепцію відновлення туризму «Brave Travel». 2022. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3508552-v-ukraini-predstavili-konceptiu-vidnovlennia-turizmu-bravetravel.html> (дата звернення : 19.11.2025)
6. International Tourism To End 2023 Close to 90% of Pre-Pandemic Levels. URL : <https://www.untourism.int/news/international-tourism-to-end-2023-close-to-90-of-pre-pandemic-levels> (дата звернення : 20.11.2025)
7. 2024 Global Tourism Statistics. URL: <https://blog.learntourism.org/2024-global-tourism-statistics> (дата звернення : 22.11.2025)
8. Global Tourism Statistics & Trends – 2024, 2025 & 2026 Outlook. URL : <https://roadgenius.com/statistics/tourism/> (дата звернення : 23.11.2025)